

Lőrincz Attila: **Ady, Csáth, Örkény**. Petőfi Irodalmi Múzeum, 2019. október 16–30.

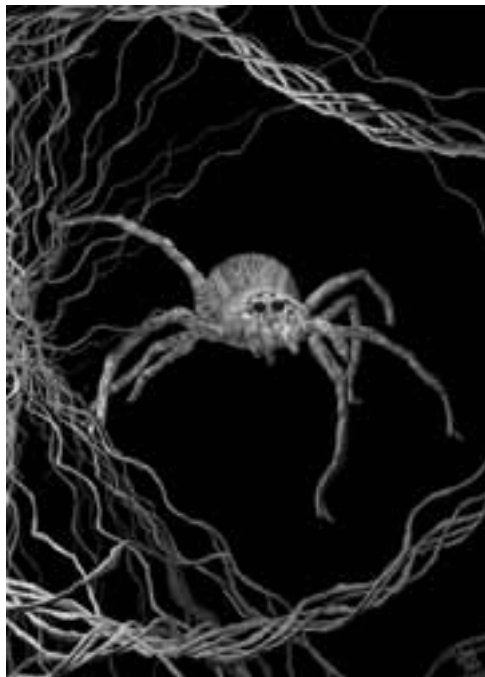

Orosz István

ADY – CSÁTH – ÖRKÉNY

Őnök bizonyára azt hiszik, hogy azért van együtt ez a három, mert évfordulósok, Ady meg Csáth 100, Örkény meg 40 éve halt meg. Nem bánom, higgyék ezt, de egy ilyen megnyitón illik valami meglepővel előrukkolni. A meglepő legyen az, hogy ők így együtt. Hogy hárman, hol, mikor, miért, mit csináltak. Először, hogy találkoztak-e egyáltalán. Ady és Csáth a könnyebb eset, mert ők tényleg. 1906-ban ismerkedek meg a Budapesti Naplónál. Itt dolgozott a Párizsból hazatért Ady és ugyanabban a szerkesztőségi szobában volt a lap zenekritikusának, az akkor épp orvostanhallgató Brenner Józsefnek (írói nevén Csáth Gézának) az asztala is, aki unokatestvére, Kosztolányi szerint többnyire Wagnert és Puccinit fütyörészett. Noha nem tudjuk, hogyan vélekedett a füttyről Ady, abból azért sejtjük, mit írt éppen 1906-ban és éppen a Budapesti Naplóban: *„Berkes jobb cigány, mint Puccini. Mi az ördögöt lehetne Puccinival például a Nemzeti Kaszinóban csinálni? Nem tudja húzni se talp alá, se fülbe, se baccarathoz.”* Szóval ők rendben is lennének, Örkény azonban kislány, annyira kicsi, hogy 1906-ban, amikor először összejönnek, még meg sincs. Hat év múlva, 1912-ben fog csak megszületni. Keressünk hát alkalmat ekkor. A két nagyobb fiú ekkoriban zömmel hölgyekkel foglalatoskodik (Ady épp szakít Lédával, helyette Ada, Aranka, Lili, Mylitta, Mici, és Nyanyuci karjaiban vigasztalódik. A lista Csáth esetén még ennél is bővebb, Olga, Teréz, Zelma, Karolin, Margit, Bözsi, Emma, Anna, Kitty, Frida, Edith, nem folytatom). A hölgybájak mellett mindketten szanatóriumokban múlatják az időt, Ady mint beteg, Csáth meg mint orvos. Nem nehéz belátni, hogy mindhárom foglalatosságához, a betegeskedéshez, az orvosláshoz és a nőzéshez is leginkább patikára van szükség. Igen, a nőzéshez, Csáth, abban a bizonyos naplóban (nota bene épp 1912-es naplóban) leírja, milyen mérhetetlen mennyiségű condomet használt el, de ha fitogtatni akarám (akarom) Csáth-beli jártasságom, az általa gyakran emlegetett Vaginol kúpok használatáról is értekezhetnék.

Szóval patika. A Blahán ma is üzemel a patika Csillagpatika néven, amiről szót kell kerítenem. Akkor még patikának hívták a gyógyszertárakat, hogy a kiváló költemény, a *Paplak mellett lakik a Katika, ahol a patika áll* kezdetű opusz rímei üljenek. (Elvégre az irodalom szentélyében volnánk nemde bár.) Az idősebbek úgy emlékezhetnek rá, hogy Vörös csillag patika, de ez legyen az ő bajuk, eredetileg csak Csillag volt. Akkor lett belőle Vörös csillag, amikor a tulajdonos felajánlotta Sztálin 70-edik születésnapjára, legyen belőle állami tulajdon. Egyébként kiváló érzékkel ajánlotta fel, ugyanis mindenképp az lett volna belőle. A felajánlás a dokumentumok szerint 1949. december 5-én történt, a születésnap 21-én volt esedékes, szóval a formaságok éppen lebonyolíthatók voltak. Az előrelátó tulajdonost Örkény Istvánnak hívták, akiből, ha továbbra is Vaginol kúpokat kell kotyvasztania meg condomokat árulnia, aligha lett volna olyan jeles irodalmár, hogy itt emlegessük. 1949-ben Örkény 37 éves volt, de a történetünk szerint még 1912 van, nemrég született meg (a Kos jegyében), de ahogy a tavasz nyárba fordul, napernyős, küllős kerekű, rugós alvázú, krómzott díszléccsel felszerelt babakocsijában már betolják szülei, Pethő Margit és Örkény Hugó az üzletbe, hogy az alkalmazottak is megcsodálják. Később, egyperces önéletrajzában azt írta: *„Amikor megszülettem, olyan feltűnően szép voltam, hogy a főorvos a karjára vett, és szobáról szobára végigmutogatott a klinikán. Azt mondják, még mosolyogtam is, amitől a többi mamák irigyen felsóhajtottak.”* Szóval 1912 koranyarán az ifjú Örkényt épp a Csillagban csodálják, amikor belép Ady, majd kisvártatva Csáth. A sorrendben még bizonytalanok az irodalomtörténészek, egyelőre haladjunk az ábécé szerint. Azt már tudjuk, hogy ismerik egymást, azt még nem, hogy a kérdéses évben, 1912-ben is volt egy közös ügyük, egyszerre lettek a *Martinovics páholy* tagjai. Frissen avatott szabadkőművesként még nagyon érzik a diszkréció szükségét, ezért csak suttogva közlik kívánságukat az eladóval, tán egy

Jáger Attila: *Ady Endre: Szomorú hívallás magamhoz.* 2019.

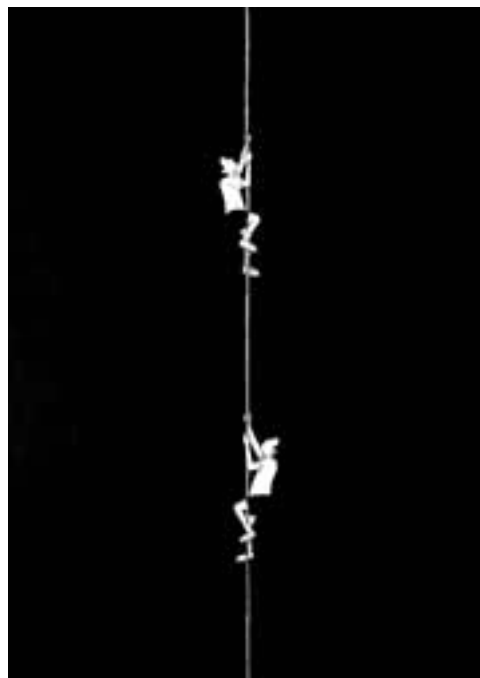
Czér Fanni: *Csáth Géza: Sötét örvénybe süllyedek, Naplófeljegyzések és visszaemlékezések 1914–1919.* Szereltem. 2019.

Szabó Renáta: *Csáth Géza: Egy elmebeteg nő naplója.* 2019.

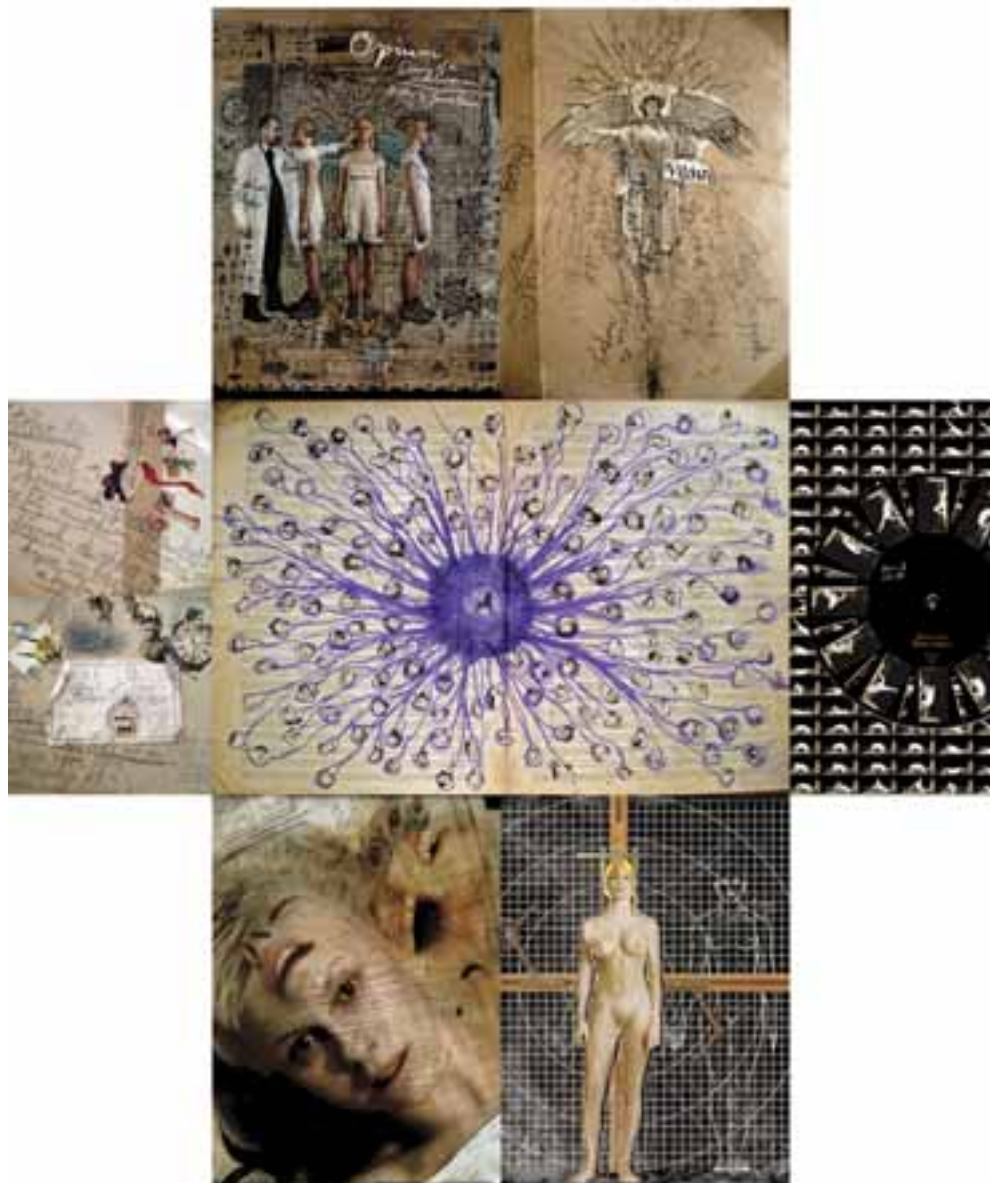
Nagy Dávid: Csáth Géza: *Egy elmebeteg nő naplója*. 2019.

Korcsmáros László: Csáth Géza: *Elfeleltett álom*. 2019.

Grela Alexandra: Örkény István: *Tóték*. 2019.

Szöllösi Géza: Csáth Géza: *Egy elmebeteg nő naplója*.

csöppet el is pirulnak, majd kompenzálandó a kínos sutyorgást, hangosan tündübündiznek egy sort a babával. Csáth megcsipkedi az állát, Ady összekócolja a haját. Akkor még van haja. Szőke, göndör, fufrus, egy kicsit lányos. Hugó, az apuka, aki nagyjából tudja, ki a nagy szemű barna fickó, a félreértés elkerülése végett tisztázza is: fiú.

Tudom, azt várják, hogy rátérjek végre az illusztrációkra. De higgyék el, azokról beszélek. Akkor működnek, ha valami olyat adnak hozzá a dologhoz, esetünkben az illusztrálandó szöveghez, ami nem volt ott, amihez egy másik műfaj, egy másik személyiség, egy másik gondolkodásmód kell.

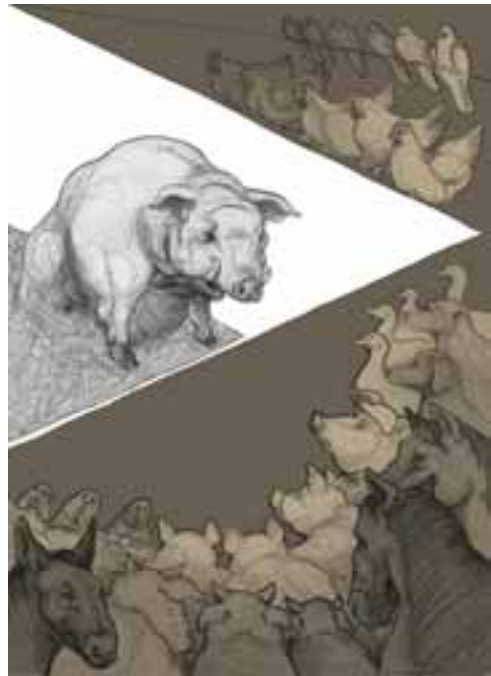
Egyébként ez a *három* illusztráció dolgában nem áll ám rosszul. Hogy lássák, készültem, elsorolom, hogy az *Új* versekhez Nagy Sándor, a *Vér és Aranyhoz* Czigány Dezső, a *Szeretném, ha szeretnének*hez Falus Elek, a *Menekülő* élethez Gara Arnold, a *magunk szerelméhez* Lesznai Anna, a *halottak élén*hez Jeges Ernő rajzolt címlapot. Nem rossz lista, és a szuperceleb Kozma Lajost még nem is mondtam, aki a *Halálvirág* a csók meg Az *úri szűz dicsérete* című Ady-versekhez olyan illusztrációkat kreált, hogy... hogy Csáth Géza egyből rábízta A *délutáni álmom* című könyvének borítóját. Az Örkény-illusztrátorok kapcsán természetesen nem fogom magam emlegetni, hogy például A *sótar-tó felé* című rajzfilm..., dehogyan is hozakodom vele elő, eszem ágában sincs, ugyan már... inkább Rébert mondom, Réber Lászlót, aki pontosan megtalálta az örkényi egypercesek takarékos abszurdjának grafikai megfelelőjét. Na persze nem csoda, hisz együtt járták ki az orosz légerek nonszensztermő iskoláit.

Illene persze a PIM-ben kiállított illusztrációkról is szólni. Szépek, mint az ifjú Örkény és magukért beszélnek. Sőt maguk helyett, meg persze Ady, Csáth és Örkény helyett is. Nézzék meg őket, de azért ne felejtsek olvasgatni annak a háromnak az írásait se!

(Elhangzott a Petőfi Irodalmi Múzeumban az 1. Budapesti Illusztrációs Fesztivál Ady, Csáth, Örkény évfordulós pályázatának megnyitóján, 2019. október 16-án.)

Buzás Aliz: Örkény István: Arról, hogy mi a groteszk. 2019.

Gollowitzer Szabina: George Orwell: Állatfarm 70'. 2015.